

אגרא דהספדא דלוייה, נתדבק בתורת רבינו ובמדותיו, ההנהגה התורנית של רבינו הצטיינה בשלשה עמודי העולם, עמוד התורה בתורתו שבע"פ ובכתב, עמוד הענוה שבאה מקדושה כמבואר לעיל, ועמוד החסד תרתי משמע חסד גשמי וחסד רוחני, כידוע על הרבה ת"ח שזכו לחבר חבורים בזכותו של רבינו, רבינו לא רק יעץ אלא גם קיבל עצה שהיה מן ותם לכל אחד, כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל גדול ממנו כך בגדלותו.

ובחז"ל אמרו אין לך דור שאין בו כמשה, דוד דור ומנהיגו להורות שהם יעמדו בפרץ, וכל צדיק וצדיק שתול לפי צורך הדור ולפי צורך התקופה שחי ופועל בתוכה, וכמו שמשוה רבינו היה מתוקן לדור הגאולה ממצרים, כך כל מנהיג מצוי לפי התקופה שנמצא בה, חצוצרות שעשה משה במדבר הקב"ה גנום, כל מנהיג יש לו את החצוצרות שלו, ודרך ההנהגה שלו, ובהסתלקותו נגנום החצוצרות שלו, החצוצרות של זהב של לבו הטהור של מרן הגרא"ז זצוק"ל נגנוז עם פטירתו, אלו הם חצוצרות של "זקן ויושב בשיבה", ההדגשה של זקן הוא להורות על ישוב הדעת ומתינות, ולא מלהט נעורים.

ואמרו במו"ק כה, ב כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עלה ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה, ר' זירא עלה מבבל לא"י, ועבר תחנונות רבות שפעלו לעיצוב דמותו של ר' זירא, גם ברבינו זצ"ל בתחנונות המרובות, בסלבודקא, בסלוצק, בקלצק, ובארץ ישראל, ראינו את כוחו הגדול. ואקח לי שני מקלות לא' קראתי נעם ולא' קראתי מקל חובלים, אלו ת"ח שבא"י שמנעימים זל"ז בהלכה, חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זל"ז בהלכה (סנהדרין כד, א), רבנו זצ"ל נהג כתורת א"י גם בהיותו בחו"ל, ולכן רבינו ותורתו זכו להערכה.

והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם (ירמיה לא, יב) כשם שכעת אנו טרודים בהספדים על הסתלקות מאורי הדור, כך בעת השמחה יהיו שמחות תכופות, "שמחנו כימות עיניתנו שנות ראינו רעה". ויזכנו השי"ת לראות בנחמת ציון וירושלים בב"א.

"מנחת ירושלים"

**מאמר הערכה על חותנו הגאון רבי יצחק אריאלי זצ"ל
בעל העינים למשפט**

חותני מרן הגאון הגדול רבי יצחק אריאלי זצ"ל נסתלק בערש"ק שבת הגדול בו קוראים את ההפטרה של "וערבה" וסימנא מילתא היא, ונפרש את ההפטרה בהתאם לרוחו של הנפטר הגדול זצ"ל. כאמור בערש"ק הגדול הקריבה ירושלים את מנחתה הערבה לד', כנאמר (מו"ק כה, ב) "רוכב בערבות שש ושמח לקראת נפש נקי וצדיק".

יש לעמוד על כך שדוקא קרבן מנחה שהוא קרבן עני, הוצמד לירושלים, ולא שאר קרבנות שיש להם קדושה יתירה על המנחה, והם קרבנות בהמה וכגון עולה שהיא כולה כליל, והרי בגדרי קדושתם עולים הם על מנחה, בזה שהם קדושים קדושת הגוף בקדושת פיו, משא"כ מנחה שתחילתה היא רק קדושת דמים, וניתן לפדותה כשאר קדושת דמים כמבואר במסכת

מנחות ק, ב וברמב"ם בהל' אסו"מ פ"ו, וכבר ביארו את החילוק הדיני בראב"ד בפ"ק דתמיד ובכמה אחרונים. והריני לבטא כאן את הרעיון ההגותי הרגשי והמטפיזי, החופף את מושגי קדושת המנחה.

השוני העיקרי בהלכה – ויש לה השלכות במחשבת היהדות – בין קרבן מנחה לקרבן בהמה הוא בזה שמנחה זקוקה לקדושת הגוף שלה "לכלים" מיוחדים, קדוה"ג שלה נעשית ע"י נתינתה לכלי שרת, המקדשים את קדושת הדמים שלה הנעשית בקדושת פה, לקדושת הגוף, ונחלקו בגמ' (סוטה יד, ב ומנחות עח, ב) אם צריך דעת לקידוש זה או לאו, ואם הוי מהתורה או מדרבנן (ראה משנ"ל מעה"ק פ"ב ה"ט).

קדושת עם ישראל ובחירתו נובעת ממקור הבחירה וקדושתה דהוא הקב"ה, בלי כל תנאי ואמצעי, כנאמר קודש ישראל לה' (ירמיה ב, ג), אולם הפרט צריך להתקדש קדושה יתירה ע"י מעשים "וכלים" מיוחדים.

המנחה וירושלים זהות אחת להם, כי קדושתם באה על ידי מעשה קידוש, מנחה ע"י כלים, וירושלים ע"י קידוש מיוחד שנעשה ע"י מעשה ב"ד כמבואר בשבועות יד, ב וברמב"ם בהל' ביה"ב פ"ו ע"ש.

השם והתואר "מנחת ירושלים" לפי הקריטריון המחשבתי הנז' מתאים להנפטר הגדול, היו לו כלים מקוריים משלו – לא שאולים – אשר הם קדוהו לגדלות המוחין שניחון בו. הנביא אמר אל השונמית שתכין כלים (מלכים ב, ד) לברכת השמן אשר בהם, הכלים היו אצלו תמיד מוכנים לקלוט שמנה של תורה בלי סיגים כשמן, כי הלא "מנקיי הדעת" שבירושלים היה. מקדשו הפנימי נתקדש ע"י הכלים שחננו ה' בהם, והרי הרמב"ם פוסק דכלים בכלל מצות המקדש היא, והוא כולו נאצל ממקדשו זה וכליו.

חותני זצ"ל חונן בתפיסה מהירה מוח חריף ולב מבין, והודות לסגולות אלו היה לו כח שיפוטי בסבך הבעיות שהקיפו את ירושלים כיובל שנים, גדול חכמי ירושלים גם בהליכות עולמה של עיה"ק הגאון רצ"פ פרנק זצ"ל היה מתייעץ אתו בכל ענין בעל משקל הנוגע לבניינה הרוחני של עיה"ק. כמו כן היה פוסק בעל הכרעה בעניני יו"ד וחו"מ כי בעל דעה רחבה היה, ועולה על כולנה הוא זריזות המעשה בחינת "חזיתי איש מהיר במלאכתו", איש שהכל בו הזוכה לתור איש האשכולות, (ראה תמורה טז, ב וברש"י שם שהכל בו תורה יראה חטא וגמ"ח, ובפה"מ להר"מ בסוטה פרק תשיעי מ"ט ואשכולות כנוי לאיש הכולל את מעלות המדות והחכמות למיניהן).

בעלותי לארץ ישראל בשנת תרצ"ה שיחתי הראשונה אתו לא היתה בעניני דעות ואמונות מחשבה או מוסר, אלא בהלכה בליבון רגמ"ה קשה במס' חולין, ובמשך שעה ארוכה גלגלנו בכל מסכת חולין, אז נוכחתי לראשונה בגדלותו התורתית, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי במכתבו של הגר"מ זמבא הי"ד משנת תרצ"ו (מודפס בסוף ספרו "עינים למשפט" במס' קדושין), עם זאת אצנו היתה כרויה לקלוט גם מגדולים עמהם היה מיודד כמו הגרא"י קוק זצ"ל והגרא"ז מלצר זצ"ל ועוד.

כאמור הנפטר הגדול זצ"ל התקדש ע"י עשייה עצמית בכליו המבורכים, בהכרת ערכו שאבד לנו, אנו קוראים את דברי הנביא "וערבה לה' מנחת ירושלים" שהועלתה כליל על ירושלים עיה"ק, בה חי והתעלה עד הגיעו לסף הגבורות ולא עד בכלל.

איש חמודות

לו נאה ולו יאה תואר זה, כי הוא כולו מחמדים. במו"מ בהלכה או במחשבה, היה נחמד בשיחו ושיגו, כי הוא היה שובה לבבות בדבורו, נחמד למטה ואהוב למעלה כי בהוייתו היה "כלי חמדה" (הושע יג, טו – אבות פ"ג).

בשלשה מקומות אנו מוצאים את התואר "חמדה", בקדושת ארץ ישראל נאמר "ארץ חמדה" (זכריה ז, יד), וקדושתה נובעת מהמקדש (כמבואר בהרבה ראשונים ראה רש"י ב"מ פט, ומבואר עפ"י הספרי פ' כי תבא ויביאנו אל המקום הזה בזכות שבאתם אל המקום הזה באתם אל הארץ הזאת). וכן השבת כנאמר בתפילה "חמדת ימים אותו קראת", וכ' בעה"ט פ' בראשית עפ"י התרגום עה"פ ויכל אלקים ביום השביעי "חמיד ליה" (מלשון כלתה עריגה וכסופים), וכן הארון נקרא חמדה כדאיתא בדבחה"י ב, לז' כלי חמדת ה', זה הארון (תוספתא סוטה פ"ג ה"א), וכנאמר על התורה "הנחמדים מזהב ומפז רב" (תהילים יט, יא), הארון הוא הברית המברית את קדושת המקום ארץ ישראל וקדושת הזמן השבת, ובלי הארון חלילה יתכן סילוף הקדושה והמקדש, ואמרו בתוספתא שלהי זבחים ובירושלמי פ"ק דמגילה "זה סימן כל זמן שהארון בפנים במות אסורות" כלומר הארון הוא הקובע את קדושת המקדש ואיסור הבמות שהכל סובב מסביב למשכן שהוא המרכז, ואין רשות לכל אדם לבנות במה לעצמו, התולדה שלנו יודעת הרבה פלסיפיקציות של מקדש ישראל מדור דורות.

ביהושע ג, יא נאמר על הארון "אדון כל הארץ" (וראה רש"י שם וברבנו בחיי פ' תרומה), זוהי תנאי הקיום של כלל ישראל שהארון יהיה אדון כל הארץ, עלינו לשמר כעל בבת עין את הברית הזו, שיברית את היסודות של ארץ ישראל המקדש והשבת, שהם היכין והבועז של עם ישראל, ובהעדר הארון השבת היא רק יום מנוחה בלי קדושה, וארץ ישראל בלי הארון היא לא ארץ הקודש אלא ארץ ככל הארצות, ואולי זהו הביאור בגמ' שבת לב דעמי הארץ נענשים מפני שקורין לארון ארונא, היינו טשטוש המושגים במהות הארון שהוא אדון כל הארץ.

אנו מוצאים גם במלכות הבטוי חמדה כנא' (שמואל א, ט, כ) ולמי כל חמדת ישראל הלא לך ולכל בית אביך, ע"י מלכות התורה זוכים לחמדה, ירושלים עיה"ק אבדה כעת את האיש חמודות שעזב חמדת תבל, ודבק בשלשת החמודות הללו משך כל שנותיו, גדלות האדם נמדדת לפי מדת האמת, שבו ניחון חותני זצ"ל במדה מרובה כידוע, וצדיק באמונתו יחיה, העדר האמת הוא העדר האמונה "לית אמת בלא אמונה איהו אמת ואיהו אמונה" (זהר פר' פנחס), ועי"ז זכה להיות חמדתה של ירושלים, ובמשך למעלה מיובל שנים היה "אבן הטוען" של עיה"ק ומאבני הגזית של עיה"ק, שימש בה כר"מ וכאחד מגדולי רבניה ופוסקיה, באחת השכונות החרדיות ביותר ששם שואלים ודורשים בכל עניני ההלכה בארבעת חלקי השו"ע, והליכותיה המה הליכותיה בקודש, וכל מי שבעיותיו הטרידוהו היה משיח לבו לפניו והיתה

לו אוזן קשבת, כי לבו היה ער ופתוח, באשר היה ממלכי רבנן, והמלך לבו הוא ליבן של ישראל כלשון הר"מ בהל' מלכים.

חותני זצ"ל היה מגדולי הפוסקים בירושלים לאחר פטירת הגר"צ זצ"ל, תכונות של פוסק היו ניכרות בו מנעוריו, וגם תבנית ספריו "עינים למשפט" תוכנם הוא הצמדת הש"ס להפוסקים, והם ממש כעינים להאיר את ים התלמוד בדבר ד' זו הלכה.

את מפעלו הכביר "עינים למשפט" נשא לבדו על כפיו, בכמה ממסלולי חייו לא שבע נחת עקב אבני נגף שפגש בדרכו, אולם בשטח אחד היה הוא הבעלים הבלעדיים, הלא המה ספריו "עינים למשפט" המשלבים את ים התלמוד עם הפוסקים, ושזכה להוציא ממנו י"ג כרכים שנתקבלו בהערצה עצומה בעולם התורה. נאמר בכתף ישאו ולא נאמר על הכתף כפי דקדוק הלשון, אלא בכתף, וכן נאמר בדה"ב, לד אין לכם משא בכתף, דהנושאים עם הארון אחד הם, דהארון נושא את נושאי.

ואמרו בירושלמי שקלים סופ"ב לית אנן צריכים חששא לשמעתא דרב ששת דהוא "גברא מפתחא", גברא מפתחא הוא איש מפתח, זהו הבטוי ההולם לדמותו הסגולית של חותני זצ"ל, אישיות ערכית למעלה ממשכיל, בכושרו כי רב שתה לרווייה מכוס ישועות ובכוחו הרוחני הכביר השקה לאחרים, הוא היה בעל גדלות המוחין בעל מעוף, אישיות פינאנלית, וממילא מובן שלא היה בעל מלאכה אחת, נוסף על גאונותו בש"ס ופוסקים היה גם איש ההגות והשירה, שכנה בו נפש הגותית רגשית שזרמי מחשבה היו מפכים ממנו, ומהם יוצקו רעיונותיו באגדה ובקבלה, בשני ספריו שיצאו לאור "שירת הגאולה" על חודש ניסן והגדה של פסח, ו"ירח האיתנים" על חודש תשרי, ואמנם ההלכה והאגדה היו אצלו תואמים יחדיו האחד השלים את רעהו בחינת מקשה אחת היוצרת שלמותו של האדם הגדול, באשר ממקור אחד יהלכון, ובוזה מובן כיצד הוציא הלכה מדברי אגדה, דוגמא מאלפת רואים בספריו שפרק חלק במסכת סנהדרין, ופרק הוראה במסכת ברכות, מוארים אצלו באור ההלכה וצמודים להם פוסקים, ובכך תורתו היתה תמימה והיקפית, וע"כ גם משיבת נפש לשומעיו.

ואמרו חז"ל בסוטה מט משמת ר"י בן זכאי בטל זיו החכמה ועפרש"י ותוי"ט שם, ונראה עפ"י הנאמר גבי משה רבינו "ונתת מהודך עליו" (במדבר כז, כ) ומפרש התרגום ותתן מזיווך, הרי דזיו הוא מקרני ההוד שזכה בהם משה כנא' כי קרן עור פניו ומזיו זה הקרין על יהושע, ההוד הוא פנימיותו של האדם, החלק האצילי שבאדם שנאצל מכח עליון, בניגוד להדר שזהו החיצוניות של האדם, שבהשקפת ישראל זהו שלמותו של קומת האדם העליון שאין בו חילוק רשויות אלא תוכו כבדו ואין הפרדה בזה, למשה רבינו ניתן ההוד הפנימי שזהו כח התורה והוא קיבל ישירות מהקב"ה את קרני הודו בלי אמצעי, וראו בחוש ששכינה מדברת מתוך גרונו, לעומת יהושע שהיה צריך צנורות של קבלת השפעה, כנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל באורים ותומים, ולכן זקנים שבאותו דור אמרו פני משה כפני חמה היינו השפעה ישירה כחמה, ופני יהושע כפני לבנה היינו כח שני ע"י השפעה אמצעית, ונראה להעמיק יותר בענין דליהושע ניתן כח ההדר זהו כח הגבורה לכיבוש ארץ ישראל כנאמר בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו, ואלמלי נכנס משה רבינו לא"י היה מוריש בכח האלקי שבו ובהודו הפנימי הניסי,

ולא היה צריך למלחמות, אך הדור לא הוכשר לכך, ויהושע היה צריך להלחם עם ל"א מלכים, ולכן בכו הזקנים שבאותו דור שהוצרכו למלחמות ונוכחו שפני יהושע הם רק כפני לבנה ולא ניתן לו ההוד של משה, (וע"ע מהרש"א ב"ב עה, ב, ובפי' המלבי"ם שם), וזהו הנאמר בספרי ונתתי מהודך עליו ולא כל הודך, נמצינו למדין דפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה.

בזיו החכמה הוא ההוד הפנימי של משה ניחון ר"י בן זכאי, ואולי זהו המכוון במאמרם בברכות כה כשנכנסו תלמידיו של ר"י בן זכאי לבקרו קראו עליו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק ופרש"י שני עמודים העמיד שלמה באולם שם הימני יכין ושם השמאלי בועז (מלכים א, ז) והימיני חשוב מכולם, ובילקוט במלכים שם איתא יכין נגד הירח שנא' ירח יכון עולם, בועז נגד השמש והוא יוצא בגבורה ועוז וכו', את היכין והבועז שהם השמש והירח בהתגלמותם של משה בכח התורה ושל יהושע בכחה של ארץ ישראל, יחסו תלמידיו של ריב"ז להשקפת רבם, אף שרבים חשבו אותו לוותרן על כוחו של א"י, בבקשו מאת הרומאים "את יבנה וחכמיה" עד שקראו עליו המקרא משיב חכמים אחר, לכן אמרו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני, כי הימיני חשוב מכולם וכמש"נ.

חותני המנוח זצ"ל ניחון בחכמה ובדעת יתירה בכל השטחים היסודיים של העם והיהדות, ועם סילוקו בטל זיו החכמה, ונגזז מקדש פנימי זה עד יקוצו ישיני עפר בביאת גואל צדק ובתחית המתים בב"א.

עצי שיטים עומדים

עצי שיטים עומדים שקיימים לעד ולעולמים (מדרש). בילקוט שמעוני בדברי הימים א' תתרפה איתא דמגילת בית המקדש נמסרה מהקב"ה למשה רבינו בעמידה שנאמר (דברים ה, כח) ואתה פה עמוד עמדי, אף משה מסרה ליהושע בעמידה שנאמר קרא את יהושע והתיצבו (דברים לא, יד), עמד יהושע ומסרה לזקנים בעמידה שנאמר ויאסוף יהושע את כל ישראל ויתיצבו לפני האלקים (יהושע כד, א), עמדו זקנים ומסרה לנביאים בעמידה, עמדו נביאים ומסרה לדוד בעמידה, עמד דוד ומסרה לשלמה בנו במידה וכו'.

כוונת העמידה שנאמרה במגילת בית המקדש מורה על נצחיות עמידתו של בית המקדש למרות חורבנו, וישנה עוד משמעות נוספת בית המקדש מהוה עדות שהשכינה שורה בישראל, ועדות נמסרת בעמידה.

הנה אנו מוצאים את העמידה בתיאור גם לגבי עם ישראל ותורתו. הנביא (ישעיה סו, כב) אומר: "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני, כן יעמוד זרעכם ושמכם", ובמדרש (פסיקתא זוטרותא פרשת נצבים): "לכך נאמר 'ותציבנו לפניך לעולם' כדרך שאמר משה לישראל אתם נצבים היום כולכם, אמר להם משה לישראל כל זמן שאתם עושין רצון המקום אתם נצבים וקיימים", העמידה הזו מאפיינת ומציינת את ההבדל שבין עם ישראל לשאר אומות העולם, "כל זמן שהקב"ה מסתכל במעשיהם של רשעים אין להם תקומה, אבל ישראל נופלים ועומדים שנאמר כי נפלת קמתי" (מיכה ז, ח). (תנחומא נצבים).